

ВІЙНА І ЖІНОЦТВО У СЕРЕДИНІ ХХ ТА ХХІ СТОЛІТТІ

Війна – чоловіче діло. Проте у ХХ сторіччі участь жінок у бойових діях, причому не тільки як медичного персоналу, але й зі зброєю в руках, стає реальністю. Масовим це явище стало в період Другої світової війни.

За радянського часу участь жінок у найбільш важкій фізичній праці, долучення їх до традиційно «чоловічих» професій, до занять військово-прикладними видами спорту підносили суспільній думці як прояв справжньої рівності статей і звільнення жінки від домашнього рабства. Ідеї емансипації були найбільш популярні в молодіжному середовищі, а масові комсомольські заклики, набори й мобілізації під гаслами «Дівчата – на трактор!», «Дівчата – в авіацію!», «Дівчата – на будівництво!» з'явилися свого роду психологічною підготовкою до масової участі радянських жінок у майбутній війні.

Звичайно, багато з них були готові до подвигу, але не до армії, і те, із чим їм довелося зіштовхнутися на війні, виявилось несподіванкою.

Не всі вони опинилися на передовій: були й допоміжні служби, на яких потрібно замінити чоловіків, що пішли на фронт, були і служби «чисто жіночі», як, наприклад, у банно-пральних загонах. Наша свідомість спокійно сприймає жінку-телефоніста, радиста, зв'язкового, лікаря або медсестру, кухаря або пекаря, шофера й регулювальницю – тобто ті професії, які не пов'язані з необхідністю вбивати. Але жінка-льотчик, снайпер, стрілець, автоматник, зенітниця, танкіст і кавалерист, матрос і десантник – це вже щось інше. Пекуча потреба штовхнула її на цей крок, бажання самої захищати Батьківщину від нещадного ворога, що обрушився на її землю, її будинок, її дітей. Священне право!

Вражав і вражає досвід жінок, які пройшли війну в страшних умовах, ризикуючи життям, втрачаючи своїх бойових друзів. Це надзвичайно важке випробування, і вони намагалися при всьому цьому залишатися жінками.

Пізнавальними є спогади колишніх жінок-льотчиць. У радянський час вони теж видавалися, дуже цензуровані, в руслі такого загального нарративу. І є цікаві спогади вже нашого часу, де жінки, залишаючись все-таки в традиції такого радянського сприйняття минулого, героїчної оповіді про війну, говорять про ті складнощі, які їм довелося пережити саме як жінкам. Як вони намагалися свою жіночність зберегти, як навіть факт необхідності стригти волосся коротко, за уставом, військові вимоги носити форму – наскільки це завдавало їм неприємностей, прикроців. Коли вони поверталися з фронту, існували серйозні виклики. Тому що війна справляла враження, по суті, назавжди накладала відбиток на сприйняття світу, життя.

Проведемо паралелі із подіями недавніми. Жінки стали на захист України від російської військової агресії на Донбасі. Кожна з них пішла на фронт, бо відчула, що має боронити рідну землю. У 2014 році жінки з добровольчих

батальйонів навчалися військової справи самостійно і на практиці, але цього замало на рівні інституцій. Доступ жінок до середньої спеціальної і вищої військової освіти було ускладнено. Наприклад, прес-офіцерці мотопіхотної бригади Поліні Кравченко відмовили у вступі на програму навчання офіцерів Національної академії сухопутних військ ім. Петра Сагайдачного через те, що вона жінка. Нині ж планується надати дівчатам доступ до здобуття освіти у військових ліцеях. Тільки нещодавно скасовано обмеження на прийом осіб жіночої статі на навчання до вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти. Станом на сьогодні кількість жінок, які навчаються у вищих військових навчальних закладах і військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, становить 8 % від загального числа зарахованих на навчання. Стратегії з підвищення цієї цифри наразі не існує.

З плином часу змінилося і сприйняття загальнодержавного свята Дня захисника 14 жовтня. Погодьмося, це був дубль 23 лютого (у добу СРСР День Радянської армії і Військово-морського флоту) і за пострадянською інерцією цього дня вітали чоловіків, однак після початку війни нетотожність чоловіка й захисника почали проговорювати.

Ось що про це зазначає дослідниця гендерних проблем Ганна Гриценко: «Багато хто в Україні став уважати День захисника України заміною Дня захисника отечества, яке на пострадянському просторі стало святом усіх, хто народився чоловіком. Але вітати в такий день абикого значить паплюжити святе звання Захисника України. Вітань у це свято достойні бійці АТО та інші військові і правоохоронці. Ветерани Другої світової й УПА — і ті, і ті боролися проти ворогів за свою рідну землю. Співробітники оборонпрому і взагалі всі, хто працює на забезпечення потреб армії. Волонтери. Зростання видимості жінок у секторі безпеки внесло додаткові корективи в це трактування. Задіяні у волонтерській діяльності і в безпосередньому виконанні військової служби, жінки також здобули право називатися захисницями вітчизни, і в суспільстві це почали осмислювати та проговорювати».

Маємо думку, що жінки були і є на рівні з чоловіками. Жінки брали і беруть зброю до рук і виступають добровольцями, волонтерами, медичними сестрами в зоні обстрілу. На жаль, відомі поодинокі випадки, коли в ХХІ столітті навіть чоловіки інколи ховаються за спиною у жінок, ухиляються від військового обов'язку. Тому впевнено можна стверджувати, що якщо не тримати зброю у руках, вбивати, то бути міцною опорою жінці точно під силу. Кожен громадянин сам має зрозуміти, чи готовий він до важких випробувань у захисті своєї Батьківщини.